

yapmak" olduğu, ancak buna umursama- ma ve önem vermeme gibi hallerin ek- lenmesi durumunda mecazen sehivden söz edilebileceği, birinci durumda kasıt bulunmadığı için mânevî sorumluluğun bulunmadığı, ikinci durumda ise kasıt ve kötü niyetle hata yapıldığı için mânevî sor- rumluluğun bulunduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Hz. Peygamber'in namaz kı- larken sehven yanlışlık yaptığı bilindiğinden (Buhârî, "Sehiv", 1) bu tür kasıtsız ha- taların peygamberlerden sudur edebileceği kabul edilmiş, ancak hangi konularda onlar için sehivden söz edilemeyeceği ke- lâm âlimlerince tartışılmıştır (bk. İSMET).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, II, 430; *Lisânü'l-'Arab*, "shv" md.; Ebû Hilâl el-307, *el-Furûku'l-luğa- viyye* (nşr. Hüsâmeddin el-Kudsî), Kahire 1353, s. 78; Ebû'l-Berekât en-Nesevî, *Keşfü'l-esrâr*, Bey- rut 1406/1986, II, 486-487; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr*, İstanbul 1307, IV, 276-277; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münîr*, Bulak 1324, I, 346; Teftâzânî, *Şerhu't-Telvih*, Ka- hire 1377/1957, II, 169; İbnü'l-Hümâm, *et-Tahrîr* (İbn Emîru Hâc, *et-Tahrîr ve't-tahbîr* içinde), II, 236; İbn Emîru Hâc, *et-Tahrîr ve't-tahbîr*, Beyrut 1417/1996, II, 236; Zekeriyâ el-Ensârî, *el-Hu- düdü'l-enîka ve't-ta'rîfâtü'd-dakîka* (nşr. Mâzin el-Mübârek), Beyrut 1411/1991, s. 68; İbn Nü- ceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 302; Emîr Pâdişah, *Teysîrû't-Tahrîr*, Kahire 1350-51/1931-32, II, 263; M. Abdür-raûf el-Münâ- vî, *et-Tevkîf 'alâ mühimmâtü't-te'ârîf* (nşr. M. Rid- vân ed-Dâye), Beyrut 1410/1990, s. 417, 526; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 506; Ahmed b. Mu- hammed el-Hamevî, *Gamzû 'uyûni'l-beşâ'ir*, Bey- rut 1405/1985, III, 289.

MEHMET BOYNUKALIN

SEHİV SECDESİ

(سجدة السهو)

Namazdaki bazı kusurları telâfi etmek için yapılan secde.

Sözlükte "namazın rükünlerinden biri" anlamındaki **secde** kelimesiyle "yanılma, unutma, dalgınlık" gibi mânalara gelen **sehv** kelimesinden oluşan **sehiv secdesi** (**secdetü's-sehv**) terim olarak namazdaki belirli eksiklik, fazlalık veya yanlışlıkları telâfi etmek amacıyla yapılan iki secdeyi ifade eder. Hadislerde ve fıkıh eserlerinin namaz bölümlerinde "sücüdü's-sehv" veya "secdetâ es-sehv" şekillerinde de geçer. Namazın gereklerini yerine getirme konusunda kişinin âzami dikkat ve titizliği göstermesi esas olmakla birlikte Hz. Peygamber, beşer olmanın tabii bir sonucu olarak namaz esnasında meydana gelen bazı eksiklik ve yanlışlıkların sehiv secdesi yapılarak telâfi edilebileceğini bildirmiş (Müslim, "Mesâcid", 94), bu hususta as-

habına örnek uygulamalar göstermiştir. Namazdaki bazı fiillerin hükmünü belirten terimler konusunda özellikle Hanefiler'le diğer üç mezhep arasında farklılık olması yanında bu fiillerle ve sehiv secdesiyle ilgili delillerin değerlendirilmesinde görüş ayrılıkları bulunduğundan mezheplerin sehiv secdesini ele alışlarında farklılıklar vardır.

Sehiv Secdesini Gerektiren Durumlar.

Bunları mezheplere göre şöylece özetlemek mümkündür: **Hanefî Mezhebi**. 1. Rükünlerden birini tekrar etmek; birden fazla rükû, ikiden fazla secde yapmak gibi. 2. Rükünlerden birini öne almak veya geciktirmek. Meselâ rükûda iken kıraat rükûnü eda edilmeden rükûa gidildiği hatırlanırsa kıyama dönülüp kıraat tamamlandıktan sonra tekrar rükûa gidilir ve bu durumda sehiv secdesi yapılır. Ayrıca bir rükün eda edecek kadar bir süre tereddüt gösterme veya düşünme sebebiyle ara verme, yani sonraki rükûnü bu kadar geciktirme sehiv secdesini gerektirir. 3. Kılanan rek'at sayısında tereddüt yaşamak. Zaman zaman bu durumda karşılaşan kimse ağır basan kanaatine (zann-ı gâlib) göre, böyle bir kanaat oluşmamışsa kesin olarak kıldığını bildiği en az miktarı esas alıp namazın geri kalan kısmını tamamlar ve her iki durumda da sehiv secdesi yapar. Böyle bir durumla ilk defa veya çok nâdir karşılaşan kimse ise namazını yeniden kılar. Mâlikî ve Şâfiî mezhepleriyle Hanbelî mezhebinde bir görüşe göre konuyla ilgili hadis gereğince (Buhârî, "Şalât", 31; Müslim, "Mesâcid", 89) -ilk defa meydana gelip gelmemesi ayırımı yapılmaksızın- kesin biçimde hatırladığı kısmı esas alıp eksik kısmı tamamlar ve ardından sehiv secdesi yapar. Konuyla ilgili başka rivayetlere dayanan (Zeylaî, II, 173) Hanefîler ise belirtilen durumları ayırt eder. Hanbelî mezhebinde diğer bir görüşe göre imam olarak namaz kıldıran kimse zann-ı gâlibini esas alırken münferid namaz kılan kimse kesin bilgiye göre hareket etmek zorundadır. 4. Selâm vermesi gerekirken yanılarak ayağa kalkmak. Bu durumu farke- den kişi henüz secdeye varmamışsa hemen oturur ve selâm verdikten sonra sehiv secdesi yapar; eğer secdeye varmışsa o rek'atın ardından bir rek'at daha kıldıktan sonra sehiv secdesi yapar. Böyle bir durum cemaatle namazda meydana gelirse cemaat imama uymaz ve ayağa kalkmaz. İmam secdeye varmadan oturursa cemaatle birlikte selâm verip sehiv secdesi yapar; secdeye varırsa cemaat imamı beklemeden selâm verir, imam ise bir

rek'at daha kılar. 5. Vâcibi terketmek. Me- selâ Fâtiha veya Fâtiha'dan sonra Kur'an'dan bir miktar okuma (zamm-ı sûre) vecî- besini yerine getirmemek, birinci ve ikinci oturularda Tahiyât duasını okumamak, rükû ve secdeyi ta'dil-i erkâna riayet et- meden yapmak sehiv secdesini gerektirir. Ebû Yûsuf'a göre ta'dil-i erkân farz oldu- ğu için terkedilmesi halinde namaz fâsîd olur. **Mâlikî Mezhebi**. 1. Namazın müek- ked sünnetlerinden birini veya müekked olmayan sünnetlerden en az ikisini terket- mek. Müekked sünnetler Fâtiha'dan son- ra en az bir âyet okumak, açık okunması gereken yerde açıktan, gizli okunması ge- reken yerde gizli okumak, rükû ve secde- ye eğilip kalkarken alınan tekbirleri (inti- kal tekbirleri) söylemek, rükûdan kalkar- ken "semiallâhü li-men hamideh" demek, birinci ve ikinci oturularda Tahiyât dua- sını okumak ve her iki teşehhüd için otu- rmaştır. 2. Namazın mahiyetine dahil olsun olmasın namazı bozmayacak kadar az bir fiil ilâve etmek. Meselâ rükû ve secde gi- bi bir rükûnü fazladan yapmak, rek'at sa- yısına ilâvede bulunmak, çok az bir şey ye- mek, çok az konuşmak gibi durumlarda sehiv secdesi yapmak gerekir. 3. Kaç rek- 'at kıldığında tereddüt etmek (yk. bk.). **Şâ- fiî Mezhebi**. 1. Namazın "eb'âz" diye isim- lendirilen müekked sünnetlerinden birini terketmek. Bunlar ilk oturuş, ilk oturuş- taki Tahiyât duasını tam okumak, kunut yapmak, kunut için ayakta durmak, kunutun sonunda Hz. Peygamber'e ve aile- sine, teşehhüden sonra Hz. Peygamber'e salavat getirmektir. 2. Kaç rek'at kıldığın- da tereddüt etmek (yk. bk.). 3. Kasten ya- pıldığında namazı bozan şeyi yanılarak yap- mak; kısa rükünleri çok uzatmak, çok az konuşmak, çok az bir şey yemek, bir rek'at fazla kılmak gibi. 4. Sözlü bir rükûnün ye- rini değiştirmek; Fâtiha'nın tamamını ve- ya bir kısmını teşehhüd oturduğunda tek- rar etmek, Fâtiha'dan sonra Kur'an'dan bir miktar okuma vecîbesini kıyam dışın- da bir rükûnde yerine getirmek gibi. 5. Kunut, teşehhüd gibi muayyen eb'âz sün- netlerinden birini yapıp yapmadığında te- reddüt etmek. **Hanbelî Mezhebi**. 1. Namaz- da belirli hususların eksik kalması. 2. Na- mazda belirli fazlalıkların bulunması. 3. Na- mazın gereği olan bazı fiillerin yapıp ya- pılmadığında tereddüde düşülmesi. Han- belî mezhebinin bu hususlardaki yaklaşı- mı Şâfiî mezhebine oldukça yakındır.

Sehiv Secdesinin Hükmü. Belirtilen se- bepler bulunduğu sehiv secdesi yap- mak Hanefî mezhebine göre vâcip, Şâfiî ve Mâlikî mezheplerine göre sünnettir; an-

cak bazı Mâlikîler namazda eksiklik hallerinde sehiv secdesi yapmanın vâcib olduğu kanaatindedir. Hanbelî mezhebinde sehiv secdesinin vâcib olduğu görüşü tercih edilmekle birlikte sünnet ve bazı durumlarda mubah olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır. Hanefî mezhebinde, cuma ve bayram namazlarında cemaatin çok kalabalık olması ve sehiv secdesi yapmanın karışıklığa meydan verme ihtimalinin bulunması durumunda bu secdenin terkedilmesi câiz hatta evlâ görülmüştür. Bir namazda sehiv secdesini gerektiren durumlar birden fazla olursa hepsi için bir defa sehiv secdesi yapmak yeterlidir.

Sehiv Secdesinin Namazdaki Yeri ve Şekli. Sehiv secdesi Hanefî mezhebine göre selâmdan sonra, Şâfiî mezhebine göre selâmdan önce, Mâlikîler'de namazdaki bir eksiklik sebebiyle ise selâmdan önce, fazlalık sebebiyle ise selâmdan sonra, hem eksiklik hem fazlalık sebebiyle ise selâmdan önce yapılır; Hanbelîler'e göre selâmdan önce veya sonra yapılabilir. Hanefîler'e göre sehiv secdesinin yapılışı şöyledir: Namazın sonundaki oturuşta Tahiyât ve sallî-bârik duaları okunduktan sonra iki tarafa selâm verilir, sonra arka arkaya bilinen şekliyle iki defa secde yapılır, oturulup Tahiyât duası okunur, ardından iki tarafa selâm verilerek namazdan çıkılır. Sağ tarafa selâm verildikten sonra hemen sehiv secdesi yapılması ve sallî-bârik dualarının sehiv secdesinden sonraki oturuşta okunması yönünde de görüşler vardır; bu ikinci uygulama özellikle cemaatle kılınan namazda imam için daha uygun bulunmuştur. Cemaatle namazda imam sehiv secdesini gerektiren bir yanlışlık yaparsa onunla birlikte cemaat de bu secdeleri yapar; imama uyanın yaptığı yanlışlıklardan dolayı sehiv secdesi gerekmez. Birinci rek'attan sonra imama uyan kimse (mesbûk) hangi rek'ata yetişmiş olursa olsun imamlarla birlikte sehiv secdesini yapar; imamın sehiv secdesini gerektirecek yanlışlığı yaptığı sırada mesbûkun ona uymuş olup olmaması önemli değildir. Eğer kaçırdığı rek'atları tek başına kılarken sehiv secdesini gerektiren bir yanlışlık yaparsa mesbûkun ayrıca bu secdeleri yerine getirmesi gerekir. Son dönemde sehiv secdesi hakkında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: M. Sâlih el-Useymin (bk. bibl.); Âdil Reşâd Guneym, *Delîlü'l-mu'allî fi mu'âleceti aḥḥâḥi's-sehv fi ş-şalât* (baskı yeri yok, 1406/1986); Abdullah b. Muhammed b. Ahmed et-Tayyâr, *Sücdü's-sehv fi dav'i'l-Kitâb ve's-Sünneti'l-mu'ahharâ* (Riyad 1416/1996); İbrâhim Abdülâzîz

Bedevî, *Sebebü's-sücdü's-sehv ve maḥal-lühü fi ş-şalât* (Kahire 1998).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Sehv", 1-9; Müslim, "Mesâcid", 82-103; Ebû Dâvûd, "Şalât", 189; Kâsânî, *Bedâ'i*, I, 163-179; Muvaḥḥakudîn İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, Beyrut 1405, I, 363-390; Nevevî, *Şerḥu Müslim*, V, 56; a.m.f., *el-Mecmû'*, Beyrut 1997, IV, 118-149; Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâfî, *Naşbü'r-râye*, Beyrut 1407/1987, II, 167-173; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kâdir*, I, 498-524; İbn Emîru Hâc, *et-Takrîr ve't-tahbîr*, Beyrut 1417/1996, II, 236; Buhûfî, *Keşşâfû'l-kınâf*, I, 406-411; *el-Fetâva'l-Hindiyeye*, I, 125-130; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerḥi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), I, 273-306; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr* (Kahire), II, 77-95; M. Sâlih el-Useymin, *Sücdü's-sehv*, Medine 1404; "Sücdü's-sehv", *Mu.F.*, XXIV, 234-245; Beşîr Gözübenli, "Sehiv Secdesi", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 1763-1770.

 SALİM ÖĞÜT

SEHL b. HÂRÛN

(سهل بن هارون)

Ebû Amr (Ebû Muhammed)
Sehl b. Hârûn b. Râhiyûn
(Râhibûn, Râmnûy, Râheveyh)
el-Ahvâzî ed-Destümeysânî el-Basrî
(ö. 215/830)

İran asıllı şair, edip ve mütercim.

Basra yakınlarındaki bir köyde Nişâbur kökenli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Küçük yaşta ailesiyle birlikte Basra'ya yerleşti, tahsilini orada tamamladıktan sonra Bağdat'a gitti. Saraya girip kısa sürede dikkati çekerek dönemin güçlü veziri Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî'nin yanında başkâtipliğe kadar yükseldi. Hârûnrreşid, Bermekîler'i bürokrasiden uzaklaştırdığı sırada (187/803) Sehl önce hapsedildiyse de bir süre sonra serbest bırakıldı, Vezir Yahyâ'nın en önemli görevi olan divanları yönetme işi ona verildi; bu sebeple kendisine "sâhibü'd-devâvîn" denilmekteydi. Ayrıca Sâsânî Hükümdarı Enûşîrvân'ın meşhur veziri Büzürgmîhr'e nisbetle "Büzürgmîhr-i İslâm" lakabıyla anılmaya başlandı. Arap ırkçılığına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Şuûbiyye hareketinin önemli isimleri arasında yer alan Sehl b. Hârûn Emîn-Me'mûn'un iktidarı ele geçirmesinden sonra Vezir Fazl b. Sehl tarafından halifeye takdir edildiğinde hitabet, edebiyat ve belâgatıyla onun dikkatini çekti; bir Pehlevî uzmanı sıfatıyla danışmanlığını yaptı ve Fars kültürünün Abbâsîleri etkilemesi hususunda aktif rol oynadı. 204 (819) yılında Hizânetü'l-hikme (Dârülhikme) adıyla bi-

linen saray kütüphanesinde görevlendirildi; Beytülhikme'nin kuruluşunun ardından da buranın yöneticiliğine getirildi ve bu görevdeyken vefat etti. Sehl b. Hârûn ılımlı bir Şîf-Mu'tezilî idi; eserlerinde sahâbîlerin aleyhine söz söylememiş, hatta onlar hakkında övücü ifadeler kullanmıştır.

Sehl b. Hârûn, Arap edebiyatına katkıda bulunmakla beraber ünlü İranlı mütercim İbnü'l-Mukaffa'nın çizgisinde eski Fars edebiyatı geleneğini devam ettirerek Arap-Fars karışımı bir edebiyat türünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Döneminin en çok beğeni toplayan belâgat ve fesahat sahibi hatibi olup özellikle darbimeselleri, hikmetli sözleri ve hayvanları konuşurarak yaptığı fabl türü anlatılarıyla meşhurdur. Onun ismi binbir gece masallarında da zikredilmiş, ayrıca halk arasında vezirleri çok beğenilen kimseler için "Sehl b. Hârûn gibi" benzetmesi yapılmıştır.

Eserleri. Sehl b. Hârûn'un yirmi kadar kitabından bahsedilmekteyse de onun hayranı ve takipçisi olan Câhiz'in birkaç eseriyle Ebû İshak el-Husri'nin *Zehrü'l-âdâb*'i, İbn Abdürabbih'in *el-İkdu'l-ferid*'i ve İbn Hamdûn'un *et-Tezkiretü'l-Ḥamdüniyye*'si gibi bazı kaynaklarda ondan nakledilen nazım ve nesir örnekleri bugüne ulaşabilmiştir. 1. *Risâle fi medḥi'l-buḥl*. Câhiz'in *Kitâbü'l-Buḥalâ*'sında (DİA, VII, 23) yer alan yaklaşık on sayfalık risâle Sehl b. Hârûn'un meşhur olmasını sağlamıştır. Tarih boyunca cömertlik övülürken onun burada cimrilliği övmesi bütün dikkatlerin üzerinde toplanmasına sebep olmuştur. Aslında Sehl'in bu risâleyi Şuûbî duygularla Araplar'a karşı yazdığı ileri sürülür. Kendisine bir nüshası hediye edilen Vezir Hasan b. Sehl'in kitabı beğendiği, ancak Sehl'e kendi tavsiyesine uyararak herhangi bir ih-sanda bulunmadığı belirtilir. Risâle dikkatle incelendiğinde müellifin cimrilliği övmediği, akıllıca kanaatkârlığı savunduğu görülür. Nitekim o savurganlığa varan cömertliği özellikle Hz. Peygamber'den örnekler vererek yermektedir. 2. *Kitâbü'n-Nemir ve's-sa'leb*. *Ke'lele ve Dimne* tarzında kaplan ve tilki etrafında gelişen bir masal kitabı olup bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Abdülkâdir el-Mehiri eseri önce bir makalesinde ("Kitâbü'n-Nemir ve's-sa'leb li-Sehl b. Hârûn", *Havliyyâtü'l-câmi'ati't-Tünisiyye*, sy. I [Tunus 1964], s. 19-40), daha sonra Fransızca tercümesiyle birlikte kitap halinde (*La panthère et le renard*, Tunus 1973) yayımlamıştır. Eser ayrıca Mün-cî el-Kâ'bi tarafından neşredilmiştir (Tunus 1980).